

WERHOF

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)
της 9ης Μαρτίου 2006 *

Στην υπόθεση C-499/04,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το Landesarbeitsgericht Düsseldorf (Γερμανία) με απόφαση της 8ης Οκτωβρίου 2004, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 2 Δεκεμβρίου 2004, στο πλαίσιο της δίκης

Hans Werhof

κατά

Freeway Traffic Systems GmbH & Co. KG,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους Α. Rosas, πρόεδρο τμήματος, J. Malenovský (εισηγητή), J.-P. Puissochet, S. von Bahr και U. Löhms, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

γενικός εισαγγελέας: D. Ruiz-Jarabo Colomer
γραμματέας: C. Strömholm, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 12ης Οκτωβρίου 2005,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- ο Hans Werhof, εκπροσωπούμενος από τον R. Buschmann, Assessor,
- η Freeway Traffic Systems GmbH & Co. KG, εκπροσωπούμενη από τον A. Löffler, Rechtsanwalt,
- η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την C. Schulze-Bahr,
- η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους G. Rozet και F. Hoffmeister,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 15ης Νοεμβρίου 2005,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 77/187/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης

Φεβρουαρίου 1977, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών, των σχετικών με τη διατήρηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβιβάσεων επιχειρήσεων, εγκαταστάσεων ή τμημάτων εγκαταστάσεων (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 171, στο εξής: οδηγία).

- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ του H. Werhof (στο εξής: εφεσείων) και της Freeway Traffic Systems GmbH & Co. KG (στο εξής: εφεσίβλητη), σχετικά με την εφαρμογή συλλογικής συμβάσεως.

Το νομικό πλαίσιο

Η κοινοτική νομοθεσία

- 3 Το άρθρο 3 της οδηγίας ορίζει τα ακόλουθα:

«1. Τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις που δημιουργούνται για τον εκχωρητή από σύμβαση εργασίας ή από εργασιακή σχέση που υφίσταται κατά την ημερομηνία της μεταβιβάσεως, κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 1, μεταβιβάζονται, εξ αιτίας της μεταβιβάσεως αυτής, στον εκδοχέα.

[...]

2. Μετά τη μεταβίβαση, κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 1, ο εκδοχέας διατηρεί τους όρους εργασίας που έχουν συμφωνηθεί από συλλογική σύμβαση κατά το ίδιο μέτρο που αυτοί έχουν προβλεφθεί για τον εκχωρητή, μέχρι την ημερομηνία

της καταγγελίας ή λήξεως της συλλογικής συμβάσεως ή της ενάρξεως της ισχύος ή εφαρμογής άλλης συλλογικής συμβάσεως.

Τα κράτη μέλη δύνανται να περιορίζουν τη διάρκεια διατηρήσεως των όρων εργασίας με την επιφύλαξη ότι δεν θα είναι κατώτερη του έτους.»

- 4 Οι διατάξεις αυτές επανελήφθησαν, κατ' ουσίαν, στην τροποποίηση της ανωτέρω οδηγίας με την οδηγία 98/50/EK του Συμβουλίου, της 29ης Ιουνίου 1998, για την τροποποίηση της οδηγίας 77/187 (ΕΕ L 201, σ. 88), η προθεσμία για τη μεταφορά της οποίας στο εσωτερικό δίκαιο έληξε στις 17 Ιουλίου 2001.

Η εθνική νομοθεσία

- 5 Το άρθρο 3 της οδηγίας μεταφέρθηκε στο γερμανικό δίκαιο με την παράγραφο 1 του άρθρου 613a του γερμανικού Αστικού Κώδικα (Bürgerliches Gesetzbuch, στο εξής: BGB), της οποίας η πρώτη και η δεύτερη περίοδος έχουν ως εξής:

«Επί δικαιοπρακτικής μεταβιβάσεως εγκαταστάσεως ή τμήματος εγκαταστάσεως, ο αποκτών υποκαθίσταται στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τις υφιστάμενες κατά τον χρόνο της μεταβιβάσεως σχέσεις εργασίας. Εάν αυτά τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις ρυθμίζονται από τους κανόνες συλλογικής συμβάσεως ή κανονισμού εκμεταλλεύσεως, τότε καθίστανται περιεχόμενο της σχέσεως εργασίας μεταξύ του αποκτώντος και του εργαζομένου και δεν μπορούν να μεταβληθούν εις βάρος του εργαζομένου πριν από την πάροδο ενός έτους από της μεταβιβάσεως.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 6 Ο εφεσείων προσλήφθηκε στην εταιρία DUEWAG AG από 1ης Απριλίου 1985. Σύμφωνα με τη σύμβαση εργασίας του, η σχέση εργασίας διεπόταν από τις διατάξεις της γενικής συλλογικής συμβάσεως και από την ισχύουσα συμφωνία περί αποδοχών των εργαζομένων στους τομείς της σιδηρουργίας, της μεταλλουργίας και της ηλεκτροβιομηχανίας του Land της Ρηνανίας-Βόρειας Βεστφαλίας.
- 7 Η συλλογική αυτή σύμβαση συνήφθη μεταξύ της Ομοσπονδίας μεταλλουργίας και ηλεκτροβιομηχανίας της Ρηνανίας-Βόρειας Βεστφαλίας (στο εξής: AGV) και της συνδικαλιστικής οργανώσεως των εργαζομένων στη μεταλλουργία (στο εξής: IG Metall). Κατά τον χρόνο της προσλήψεως, η εταιρία DUEWAG AG ήταν μέλος της AGV.
- 8 Την 1η Απριλίου 1999, η εταιρία αυτή, κατόπιν μεταβολής της εταιρικής μορφής της, μετονομάστηκε σε Siemens DUEWAG GmbH. Την 1η Οκτωβρίου 1999, η ως άνω εταιρία μεταβίβασε στην εφεσίβλητη ένα μέρος της εγκαταστάσεώς της, όπου εργαζόταν ο εφεσείων. Η εφεσίβλητη δεν είναι μέλος καμίας εργοδοτικής ενώσεως συνάπτουσας συλλογικές συμβάσεις.
- 9 Με συμφωνία που συνήφθη στις 2 Αυγούστου 2001, η εφεσίβλητη συμφώνησε με την επιτροπή προσωπικού μια κλίμακα για την κατάταξη των μισθωτών βάσει των διατάξεων της προμνησθείσας συλλογικής συμβάσεως. Στις 13 Αυγούστου 2001, η εφεσίβλητη συνήψε και άλλη συμφωνία η οποία προέβλεπε την εφάπαξ καταβολή αμοιβής προς το προσωπικό.
- 10 Με επιστολή της ίδιας ημέρας, ο εφεσείων δήλωσε ότι, σε αντάλλαγμα αυτής της εφάπαξ καταβολής, παραιτείτο οριστικά, έναντι της εφεσίβλητης, από κάθε τυχόν ατομική του αξίωση από αυξήσεις αποδοχών δυνάμει της συλλογικής συμβάσεως που ίσχυε κατά τον προ της ενάρξεως της ισχύος της συμφωνίας αυτής χρόνο. Στις

29 Αυγούστου 2001, η εφεσίβλητη συνήψε με τον εφεσεύοντα συμπληρωματική σύμβαση εργασίας, δυνάμει της οποίας ο εφεσεύων θα εισέπραττε τις βασικές αποδοχές της μισθολογικής κατηγορίας 8 καθώς και επίδομα αποδόσεως.

- 11 Στις 23 Μαΐου 2002, η IG Metall και η AGV συνήψαν νέα συλλογική σύμβαση για τον τομέα της μεταλλουργίας και της ηλεκτροβιομηχανίας της Ρηνανίας-Βόρειας Βεστφαλίας, η οποία προέβλεπε μισθολογική αύξηση 2,6% και καταβολή εκτάκτως πρόσθετης αμοιβής από 1ης Ιουνίου 2003.
- 12 Ο εφεσεύων προσέφυγε ενώπιον του Arbeitsgericht Wuppertal και ζήτησε να υποχρεωθεί η εφεσίβλητη να του καταβάλει, από 1ης Ιουνίου 2003, τη διαφορά μεταξύ του βασικού μισθού του και του ποσού που προέβλεπε η συλλογική σύμβαση της 23ης Μαΐου 2002, καθώς και την πρόσθετη αμοιβή την οποία προέβλεπε η σύμβαση αυτή. Το αίτημα αυτό απορρίφθηκε με απόφαση της 7ης Ιανουαρίου 2004.
- 13 Ο εφεσεύων άσκησε έφεση ενώπιον του Landesarbeitsgericht Düsseldorf. Το Δικαστήριο αυτό θεωρεί ότι, σύμφωνα με πάγια νομολογία του Bundesarbeitsgericht (ομοσπονδιακού δικαστηρίου εργατικών διαφορών), οι αξιώσεις του εφεσεύοντος δεν μπορούν να στηριχθούν στο άρθρο 613a, παράγραφος 1, του BGB. Ωστόσο, αμφιβάλλοντας ως προς το αν η νομολογία αυτή είναι σύμφωνη προς το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 98/50, το Landesarbeitsgericht Düsseldorf αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Είναι σύμφωνο με το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 98/50 [...] για την τροποποίηση της οδηγίας 77/187 [...], να δεσμεύεται ο εκδοχέας, ο οποίος δεν δεσμεύεται από συλλογική σύμβαση εργασίας μεταξύ του εκχωρητή και του εργαζομένου, σύμφωνα με την οποία εφαρμόζονται οι εκάστοτε συλλογικές συμβάσεις περί αποδοχών, από τις οποίες δεσμεύεται ο εκχωρητής, υπό την

έννοια ότι εφαρμόζεται η κατά τον χρόνο μεταβίβασης της εγκαταστάσεως ισχύουσα συλλογική σύμβαση περί αποδοχών, δεν εφαρμόζονται όμως οι συλλογικές συμβάσεις περί αποδοχών που τίθενται μεταγενέστερα σε ισχύ;

2) Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο προηγούμενο ερώτημα:

Είναι σύμφωνο με το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 98/50/ΕΚ να δεσμεύεται ο μη δεσμευόμενος από συλλογική σύμβαση εργασίας εκδοχέας από συλλογική σύμβαση περί αποδοχών, που τέθηκε σε ισχύ μετά τη μεταβίβαση της εγκαταστάσεως, μόνο για το χρονικό διάστημα για το οποίο υφίσταται τέτοια δέσμευση για τον εκχωρητή;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Προκαταρκτική παρατήρηση

- 14 Προκαταρκτικώς, πρέπει να παρατηρηθεί ότι το αιτούν δικαστήριο υποβάλλει ερωτήματα σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας, όπως αυτή τροποποιήθηκε με την οδηγία 98/50.
- 15 Ωστόσο, η διαφορά της κύριας δίκης αφορά τις έννομες συνέπειες μεταβίβασης τμήματος εγκαταστάσεως η οποία πραγματοποιήθηκε την 1η Οκτωβρίου 1999, ήτοι σε ημερομηνία κατά την οποία η προθεσμία μεταφοράς της οδηγίας 98/50 στο εσωτερικό δίκαιο δεν είχε ακόμα εκπνεύσει (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 2004, C-425/02, Delahaye, Συλλογή 2004, σ. I-10823, σκέψη 28).

- 16 Δεν είναι συνεπώς αναγκαίο, στο πλαίσιο των υποβληθέντων ερωτημάτων, να τεθεί θέμα ερμηνείας της οδηγίας όπως αυτή τροποποιήθηκε με την οδηγία 98/50.

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 17 Με το πρώτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν, σε περίπτωση μεταβιβάσεως επιχειρήσεως και όταν υπάρχει σύμβαση εργασίας παραπέμπουσα σε συλλογική σύμβαση στην οποία ο εκχωρητής είναι συμβαλλόμενο μέρος όχι όμως και ο εκδοχέας, το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας έχει την έννοια ότι ο εκδοχέας επιχείρηση δεν δεσμεύεται από μεταγενέστερες της ισχύουσας κατά τον χρόνο της εν λόγω μεταβιβάσεως συλλογικές συμβάσεις.

Παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο

- 18 Ο εφεσείων υποστηρίζει ότι από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι, όταν ατομική σύμβαση εργασίας περιλαμβάνει ρήτρα παραπέμπουσα στις συλλογικές συμβάσεις που συνάπτονται σε ορισμένο κλάδο, η ρήτρα αυτή είναι αναγκαστικά «δυναμικής» φύσεως και παραπέμπει, σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας, στις συλλογικές συμβάσεις που συνάπτονται μετά την ημερομηνία της μεταβιβάσεως της επιχειρήσεως (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 14ης Σεπτεμβρίου 2000, C-343/98, Collino και Chiappero, Συλλογή 2000, σ. I-6659, σκέψη 53, και της 6ης Νοεμβρίου 2003, C-4/01, Martin κ.λπ., Συλλογή 2003, σ. I-12859, σκέψεις 29, 48 και 54). Εξάλλου, κατά τον εφεσείοντα, αυτή η ερμηνεία της οδηγίας απορρέει από την έννοια και τον σκοπό της, που συνίσταται στην προστασία των μισθωτών σε περίπτωση αλλαγής του κυρίου της επιχειρήσεως και, ιδίως, στη διασφάλιση της διατηρήσεως των δικαιωμάτων τους.

- 19 Η εφεσίβλητη και η Γερμανική Κυβέρνηση θεωρούν, αντιθέτως, ότι εφαρμογή έχει μόνον η ισχύουσα κατά τον χρόνο της μεταβιβάσεως συλλογική σύμβαση. Στην αντίθετη περίπτωση, δηλαδή αν οι συλλογικές συμβάσεις που τίθενται σε ισχύ μετά την ημερομηνία της μεταβιβάσεως είχαν εφαρμογή στους εργοδότες που δεν έχουν μετάσχει στις διαπραγματεύσεις, αυτό θα συνιστούσε εμπόδιο στην δικαιοπρακτική ελευθερία του εργοδότη, που θα ισοδυναμούσε προς απαλλοτρίωση. Επιπλέον, σημαντικό θα ήταν να ληφθεί υπόψη η αρχή της ελευθερίας του συνεταιρίζεσθαι, η οποία περιλαμβάνει το δικαίωμα του εργοδότη να μη μετέχει σε ορισμένη ένωση ή επαγγελματική συνδικαλιστική οργάνωση. Τέλος, από τον σκοπό της οδηγίας και από το γράμμα του άρθρου 3, παράγραφος 1, συνάγεται ότι μόνον τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις του εκχωρητή που απορρέουν από υφιστάμενη κατά την ημερομηνία της μεταβιβάσεως σύμβαση εργασίας μεταβιβάζονται στον εκδοχέα.
- 20 Η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων υποστηρίζει ότι το άρθρο 3, παράγραφος 2, της οδηγίας, που αφορά τη διατήρηση των συλλογικών κτηθέντων δικαιωμάτων του εργαζομένου και επιβάλλει στον εργοδότη να διατηρήσει τη σχέση εργασίας που διέπεται από συλλογική σύμβαση, περιέχει δύο κανόνες που έχουν εφαρμογή εν προκειμένω.
- 21 Αφενός, σύμφωνα με τη «ρήτρα ισοδυναμίας» η οποία καθιστά τις συλλογικές συμβάσεις που έχει συνάψει ο εκχωρητής εφαρμοστέες στη σύμβαση εργασίας, η υποχρέωση του εκδοχέα να καταβάλει στον εφεσείοντα τον μισθό τον οποίο είχε συνολογήσει ατομικώς ο εκχωρητής, καθώς και τις πρόσθετες αμοιβές που προβλέπονταν τότε από τη συλλογική σύμβαση, διατηρείται μόνο «μέχρι την ημερομηνία της καταγγελίας ή λήξεως» της συλλογικής αυτής συμβάσεως. Η Επιτροπή θεωρεί ότι η νέα συλλογική σύμβαση που συνήφθη στις 23 Μαΐου 2002, με έναρξη ισχύος από 1ης Ιουνίου 2003, αντικατέστησε τη συλλογική σύμβαση που δέσμευε τον εκδοχέα δυνάμει της μεταβιβάσεως, οπότε ο τελευταίος δεν δεσμεύεται πλέον από τη σύμβαση αυτή από 1ης Ιουνίου 2003.
- 22 Αφετέρου, εφόσον το άρθρο 3, παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας, που προβλέπει τη δυνατότητα περιορισμού του χρόνου κατά τον οποίο διατηρούνται οι όροι εργασίας, έχει μεταφερθεί στο γερμανικό δίκαιο με το άρθρο 613a, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, του BGB, η εφεσίβλητη είχε επίσης δικαίωμα να απαλλαγεί από την υποχρέωση τηρήσεως της συλλογικής συμβάσεως και πριν από τη λήξη της ισχύος της, μετά την παρέλευση έτους από της μεταβιβάσεως.

Απάντηση του Δικαστηρίου

- 23 Καταρχάς, υπενθυμίζεται γενικώς ότι οι συμβάσεις χαρακτηρίζονται από την αρχή της αυτονομίας της βουλήσεως, σύμφωνα με την οποία, μεταξύ άλλων, οι συμβαλλόμενοι είναι ελεύθεροι να δεσμευθούν ο ένας έναντι του άλλου. Συνεπώς, δυνάμει της αρχής αυτής, και σε περιπτώσεις όπως αυτή της διαφοράς της κύριας δίκης, όπου η εφεσίβλητη δεν είναι μέλος καμίας εργοδοτικής ενώσεως και δεν δεσμεύεται από καμία συλλογική σύμβαση, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις που απορρέουν από μια τέτοια συλλογική σύμβαση δεν ισχύουν καταρχήν έναντι αυτής. Στην αντίθετη περίπτωση, όπως παρατήρησε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 52 των προτάσεών του, θα συνέτρεχε περίπτωση παραβιάσεως της αρχής σύμφωνα με την οποία οι συμβάσεις δεν μπορούν να επιβάλουν υποχρέωση σε τρίτους.
- 24 Ωστόσο, στο πλαίσιο της μεταβιβάσεως επιχειρήσεως και των συνεπειών που έχει η μεταβίβαση αυτή για τις σχέσεις εργασίας, η άνευ όρων εφαρμογή της ανωτέρω αρχής θα μπορούσε να οδηγήσει σε μείωση των δικαιωμάτων τα οποία ο μισθωτός αντλεί από τη σύμβαση εργασίας του και από τη συλλογική σύμβαση στην οποία ήταν συμβαλλόμενο μέρος ο μεταβιβάσας την επιχείρηση εργοδότης, όχι όμως και ο προς τον η μεταβίβαση εργοδότης. Γι' αυτό ακριβώς, ο κοινοτικός νομοθέτης θέλησε να εξασφαλίσει στους εργαζομένους, σε περίπτωση μεταβιβάσεως της επιχειρήσεως, ιδιαίτερη προστασία για την πρόληψη αυτής της μείωσης των δικαιωμάτων, η οποία θα μπορούσε να προκύψει από την εφαρμογή της εν λόγω αρχής.
- 25 Εξάλλου, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι η οδηγία επιδιώκει τη διατήρηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση αλλαγής του επικεφαλής της επιχειρήσεως, παρέχοντάς τους τη δυνατότητα να παραμείνουν στην υπηρεσία του νέου εργοδότη υπό τους αυτούς όρους που είχαν συμφωνηθεί με τον εκχωρητή (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 10ης Φεβρουαρίου 1988, 324/86, *Daddy's Dance Hall*, Συλλογή 1988, σ. 739, σκέψη 9^η της 25ης Ιουλίου 1991, C-362/89, *d'Urso* κ.λπ., Συλλογή 1991, σ. I-4105, σκέψη 9, και της 12ης Νοεμβρίου 1998, C-399/96, *Europièces*, Συλλογή 1998, σ. I-6965, σκέψη 37).
- 26 Από πάγια νομολογία προκύπτει επίσης ότι οι κανόνες της οδηγίας έχουν επιτακτικό χαρακτήρα υπό την έννοια ότι δεν επιτρέπεται δυσμενής για τους

εργαζομένους παρέκκλιση από αυτούς (βλ. προμνησθείσα απόφαση Martin κ.λπ., σκέψη 39). Επομένως, οι υφιστάμενες κατά την ημερομηνία της μεταβιβάσεως της επιχειρήσεως συμβάσεις και σχέσεις εργασίας μεταξύ του εκχωρητή και των εργαζομένων που απασχολούνται στη μεταβιβαζόμενη επιχείρηση μεταβιβάζονται αυτοδικαίως από τον εκχωρητή στον εκδοχέα συνεπεία του γεγονότος και μόνον της μεταβιβάσεως της επιχειρήσεως (βλ., υπό την έννοια αυτή, προμνησθείσα απόφαση d'Urso κ.λπ., σκέψη 20, και απόφαση της 14ης Νοεμβρίου 1996, C-305/94, Rotsart de Hertaing, Συλλογή 1996, σ. I-5927, σκέψη 18).

- 27 Εν προκειμένω, η σύμβαση εργασίας του εφεσεϊόντος της κύριας δίκης παραπέμπει, όσον αφορά τους μισθούς, σε συλλογική σύμβαση. Αυτή η ρήτρα της συμβάσεως εργασίας προβλέπεται από το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας. Έτσι, δυνάμει της εν λόγω οδηγίας, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις που απορρέουν από συλλογική σύμβαση στην οποία παραπέμπει η σύμβαση εργασίας μεταβιβάζονται αυτοδικαίως στον νέο κύριο της επιχειρήσεως, έστω και αν, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, ο τελευταίος δεν μετέχει σε καμία συλλογική σύμβαση. Συνεπώς, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις που απορρέουν από συλλογική σύμβαση εξακολουθούν να δεσμεύουν τον νέο κύριο της εγκαταστάσεως μετά τη μεταβίβασή της.
- 28 Για την ερμηνεία του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας, ρήτρα παραπέμπουσα σε συλλογική σύμβαση δεν μπορεί να έχει περιεχόμενο ευρύτερο εκείνου της συμβάσεως στην οποία παραπέμπει. Κατά συνέπεια, πρέπει να ληφθεί υπόψη η παράγραφος 2 του άρθρου 3 της οδηγίας, που προβλέπει περιορισμούς στην αρχή της δυνατότητας εφαρμογής της συλλογικής συμβάσεως στην οποία παραπέμπει η σύμβαση εργασίας.
- 29 Αφενός, οι όροι εργασίας που διέπονται από αυτή τη συλλογική σύμβαση διατηρούνται μόνον έως την ημερομηνία καταγγελίας της ή λήξεως της ισχύος της, ή έως την έναρξη της ισχύος ή την εφαρμογή άλλης συλλογικής συμβάσεως. Επομένως, ουδόλως προκύπτει από το κείμενο της οδηγίας ότι ο κοινοτικός νομοθέτης θέλησε να δεσμεύσει τον εκδοχέα με άλλες συλλογικές συμβάσεις πέραν αυτής που ίσχυε κατά τον χρόνο της μεταβιβάσεως και, κατά συνέπεια, να επιβάλει μεταγενέστερη τροποποίηση των όρων εργασίας διά της εφαρμογής νέας συλλογικής συμβάσεως συναφθείσας μετά τη μεταβίβαση. Αυτή η εκτίμηση είναι, εξάλλου, σύμφωνη προς τον σκοπό της εν λόγω οδηγίας, που περιορίζεται στη

διατήρηση των υφισταμένων κατά την ημερομηνία της μεταβίβασης δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των εργαζομένων. Αντιθέτως, πρόθεση της οδηγίας δεν ήταν να προστατεύσει απλές προσδοκίες και, ως εκ τούτου, τα υποθετικά οφέλη που προκύπτουν από τις μεταγενέστερες εξελίξεις των συλλογικών συμβάσεων.

- 30 Αφετέρου, τα κράτη μέλη μπορούν να περιορίσουν τον χρόνο διατήρησης των όρων εργασίας που απορρέουν από τη συλλογική σύμβαση, υπό τον όρο ότι ο χρόνος αυτός δεν μπορεί να είναι βραχύτερος του έτους. Ο τελευταίος αυτός περιορισμός είναι, τρόπον τινά, επικουρικός, καθόσον μπορεί να τύχει εφαρμογής αν κανένα από τα προμνησθέντα γεγονότα, ήτοι η καταγγελία της υφισταμένης συλλογικής συμβάσεως ή η λήξη της ισχύος της ή ακόμα η εφαρμογή νέας συλλογικής συμβάσεως, δεν συμβεί εντός της προθεσμίας του ενός έτους από της μεταβίβασης.
- 31 Επιπλέον, ναι μεν, σύμφωνα προς τον σκοπό της οδηγίας, πρέπει να προστατεύονται τα συμφέροντα των εργαζομένων τους οποίους αφορά η μεταβίβαση, δεν μπορούν όμως να αγνοηθούν και τα συμφέροντα του εκδοχέα, ο οποίος θα πρέπει να έχει τη δυνατότητα να προβαίνει στις αλλαγές και τις προσαρμογές που είναι αναγκαίες για τη συνέχιση της δραστηριότητάς του.
- 32 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, κατά την ερμηνεία των διατάξεων της οδηγίας πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η αρχή του ενιαίου της κοινοτικής έννομης τάξεως, η οποία επιβάλλει να ερμηνεύεται το παράγωγο δίκαιο της Κοινότητας σύμφωνα με τις γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 1ης Απριλίου 2004, C-1/02, Borgmann, Συλλογή 2004, σ. I-3219, σκέψη 30).
- 33 Υπενθυμίζεται ότι η ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι περιλαμβάνει και το δικαίωμα μη συμμετοχής σε συνδικαλιστική οργάνωση (βλ., υπό την έννοια αυτή, ΕΔΔΑ, αποφάσεις Sigurjónsson κατά Ισλανδίας, της 30ής Ιουνίου 2003, σειρά Α αριθ. 264, § 35, και Gustafsson κατά Σουηδίας, της 25ης Απριλίου 1996, *Recueil des arrêts et décisions* 1996-II, σ. 637, § 45), καθιερώνεται από το άρθρο 11 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, που υπογράφηκε

στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950, και περιλαμβάνεται μεταξύ των θεμελιωδών δικαιωμάτων τα οποία, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, προστατεύονται στην κοινοτική έννομη τάξη (απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 1995, C-415/93, Bosman, Συλλογή 1995, σ. I-4921, σκέψη 79), όπως υπενθυμίζει το άρθρο 6, παράγραφος 2, ΕΕ (βλ. απόφαση της 6ης Μαρτίου 2001, C-274/99 P, Connolly κατά Επιτροπής, Συλλογή 2001, σ. I-1611).

- 34 Εάν στη συμβατική ρήτρα παραπομπής η οποία μνημονεύεται στη σκέψη 18 της παρούσας αποφάσεως δοθεί, όπως υποστηρίζει ο εφεσείων, «δυναμική» ερμηνεία, αυτό θα συνεπαγόταν ότι οι μελλοντικές συλλογικές συμβάσεις έχουν εφαρμογή στον εκδοχέα ο οποίος δεν μετέχει στη συλλογική σύμβαση και ότι θα μπορούσε να θιγεί το θεμελιώδες δικαίωμά του του μη συνεταιριζέσθαι.
- 35 Αντιθέτως, η «στατική» ερμηνεία της εν λόγω ρήτρας, την οποία υποστηρίζουν η εφεσίβλητη της κύριας δίκης και η Γερμανική Κυβέρνηση, καθιστά δυνατή την αποφυγή της δεσμεύσεως του εκδοχέα της εγκαταστάσεως, ο οποίος δεν μετέχει στη συλλογική σύμβαση, από τις μελλοντικές εξελίξεις της συμβάσεως αυτής. Έτσι, διασφαλίζεται πλήρως τον δικαίωμά του του μη συνεταιριζέσθαι.
- 36 Υπό τις συνθήκες αυτές, ο εφεσείων δεν μπορεί να υποστηρίζει ότι μια ρήτρα που περιλαμβάνεται σε ατομική σύμβαση εργασίας και παραπέμπει στις συλλογικές συμβάσεις που συνάπτονται σε ορισμένο κλάδο είναι αναγκαστικά «δυναμικής φύσεως» και παραπέμπει, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας, στις συλλογικές συμβάσεις που συνάπτονται μετά την ημερομηνία μεταβιβάσεως της επιχειρήσεως.
- 37 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι στο πρώτο ερώτημα προσήκει η απάντηση ότι το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας έχει την έννοια ότι, όταν η σύμβαση εργασίας παραπέμπει σε συλλογική σύμβαση δεσμεύουσα τον εκχωρητή, δεν απαγορεύει να μη δεσμεύεται ο εκδοχέας, ο οποίος δεν μετέχει σε τέτοια συλλογική σύμβαση, από συλλογικές συμβάσεις μεταγενέστερες εκείνης που ίσχυε κατά τον χρόνο της μεταβιβάσεως της εγκαταστάσεως.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

- 38 Κατόπιν της απαντήσεως που δόθηκε στο πρώτο ερώτημα, παρέλκει η απάντηση στο δεύτερο ερώτημα.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 39 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τρίτο τμήμα) αποφαινεται:

Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 77/187/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Φεβρουαρίου 1977, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών, των σχετικών με τη διατήρηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβιβάσεων επιχειρήσεων, εγκαταστάσεων ή τμημάτων εγκαταστάσεων, έχει την έννοια ότι, όταν η σύμβαση εργασίας παραπέμπει σε συλλογική σύμβαση δεσμεύουσα τον εκχωρητή, δεν απαγορεύει να μη δεσμεύεται ο εκδοχέας, ο οποίος δεν μετέχει σε τέτοια συλλογική σύμβαση, από συλλογικές συμβάσεις μεταγενέστερες εκείνης που ίσχυε κατά τον χρόνο της μεταβιβάσεως της εγκαταστάσεως.

(υπογραφές)